

DIE FILOSOFIE VAN SMUTS EN BOODIN.

A. INLEIDING:

Die werk van generaal Smuts, baie goed bekend onder die titel „Holism and Evolution”, en sy artikel oor „Some recent scientific advances in their bearing on philosophy” in „Our Changing world-view”, asook die werke van J. E. Boodin, professor in die wysbegeerte aan die Universiteit van California, Los Angeles, „Cosmic Evolution 1925, „Three interpretations of the Universe” 1934 en „God” 1934, toon die besondere en kenmerkende gedagtegang van die filosofie van die laaste tiental jare aan. Die kenmerkende is dit dat dit ’n filosofie is van sintese of, soos Whitehead dit ook noem, die filosofie van die „organisme”. Hierdie sintetiese karakter van die filosofie is die wysbegeerte eie teenoor die meganiese en meganistiese verklaringswyse van die dinge met die grondmetode van analise, volgens die denkriktig van die negentiende eeu.

Die filosofie van die twintigste eeu, is die filosofie van sintese en versoening. Die bande tussen die verskillende wetenskappe soos fisika, astronomie, biologie, psigologie ens., word nouer aangehaal. Verder nog, volgens hierdie gedagtegang in die filosofie, staan ook geloof en wetenskap nie langer antagonisties teenoor mekaar nie, maar vorm al die wetenskappe asook die wetenskap van die teologie integrerende dele in die groot wetenskapsgebou gesien as ’n „whole.” Onder die invloed van Spencer met sy adaptasieteorie, Einstein met sy relativiteitsteorie, Bergson met sy begrip van „l’élán vital” in die proses van ewolusie, Alexander met sy hipotese dat ruimte en tyd nie langer as van mekaar onafhanklike entiteite beskou moet word nie, maar as Ruimte-Tyd in afhanklikheid van mekaar, moes die meganiese en meganistiese plek maak vir die organiese.

Meer nog, dis ’n filosofie van sintese omdat ook en veral op die gebied van die wysbegeerte self die kenmerkende en fundamentele gedagte opkom, dit is nl. dat sowel kenteoreties as kosmologies die probleme respektiewelik opgelos word deur ’n sintetiese beginsel te aanvaar wat alle teëstellinge ondervang en versoen op ’n hoëre basis van eenheid of „whole”. Die ou verskil in die kenteorie oor die relasie van subjek en objek word opgehef in die sintetiese eenheid van die ervaring; en sulke probleme soos kontinuïteit en diskontinuïteit, die verhouding van siel en liggaam, meganisme en teleologie, val weg, omdat die opvatting van die kosmos as „whole” en alle dinge as organies met mekaar in betrekking staande, ruimte gee aan al die op die oog teenstrydige beginsels en sake. „The salvation

for which we long is today no longer found in the acquisition and preservation of a strictly formalistic attitude of mind and mode of knowledge." (Liebert.)

Boodin stel die epog in die wysbegeerte analoog met die krisis in die Griekse filosofie van die vyfde eeu v. Chr. Toe het Aristophanes, omdat Democritus 'n sterk meganistiese wêreldbeskouing voorgestaan het, uitgeroep: Zeus is onttroon en die toeval of geluk is God — en in die negentiende eeu, meen Boodin, het dieselfde gebeur: Zeus is onttroon, daar is geen saamvattende, alles insluitende wêreldbeeld nie, maar deur die meganistiese wêreldbeskouing het ons 'n gaotiese wêreldbeeld. Daarom moet die wysbegeerte (volgens Boodin) op die basis van 'n geordende en afgeronde wêreldbeeld gestel word. Soos Plato met sy kragtige denkvermoë die beskouing oor die wêreld en oor die lewe omgeskep het van gaos tot kosmos, so wil ook die denkers van die twintigste eeu weer orde bring in 'n wêreld- en lewensbeskouing wat deur die meganistiese opvatting oor die dinge, baie verongelyk is.

Dieselfde grondgedagte vind ons in die filosofie van Smuts. Volgens die prinsipe van meganisme is die essensiële karakter selfs van die hoogste ontwikkelingsprodukte van enige natuurproses uitgedruk deur hulle aan te toon slegs as baie gekompliseerde gevalle van dieselfde soort aksie en dieselfde intrinsieke kwaliteite as wat vertoon is in die laere en meer eenvoudige gebeure. Van hierdie standpunt beskou, is lewe niks anders as 'n gekompliseerde toestand van materie, denke en bewussyn slegs hoogsontwikkelde vorme van lewe . . . volgens hierdie beginsel is enige soort „whole” of eenheid niks anders as die som van sy dele nie. Dis die analitiese en kwantitatiewe metode om dinge te reduseer tot hulle eenvoudigste elemente. Hierteenoor die filosofie van sintese, om dinge te sien as dele van 'n „whole”, nog meer om „wholeness” te sien in elke afsonderlike ding.

Met die oog op hierdie denkrigting voorsê Prof. Forsyth „that further developments of philosophy and science will tend to a fuller reconciliation and no mere abstract opposition of the two great historic cosmologies.” (Plato en Newton). Smuts sê: Holisme is 'n fundamentele sintetiese ordenende, organiserende, regulerende aktiwiteit. „All evolution then, becomes the manifestations of a specific universal activity.”

B. DIE SINTESE-FILOSOFIE BY BOODIN EN SMUTS:

Hierdie sintetiese karakter van die filosofie van Boodin en Smuts kom duidelik uit in die verskillende ooreenstemmende filosofiese begrippe wat hulle besig.

(a) *Kreatiewe Ewolusie:*

Materie, lewe en gees (die piramide van Morgan) is nie langer meer diskontinue en disperse verskynsels nie, maar hulle verskyn as ontwikkelingsfases in die groot proses van ontwikkeling. 'n Klimmende skaal van tipes met 'n gedurig verdiepende karakter van individualiteit ontplooi sig. Die groot vraag is: Is daar nie 'n fundamentele beginsel waarvan materie, lewe en gees ontwikkelingsfases is nie? Is daar nie 'n sintetiese samehang nie? Die ou meganistiese opvatting van ontwikkeling het geleer dat alle realiteit gegee is in vorm en substansie, in die begin implisiet, en dan volg daar alleenlik 'n verdere ontplooiing. In hierdie opvatting is alle inisiatief uitgesluit. Boodin noem hierdie opvatting ook „Preformation”. Beide Smuts en Boodin sê dat ons meer nodig het. Nie net ewolusie nie, maar kreatiewe ewolusie; dus nie bloot „emergence” nie, maar ook, en hier lê weer die sintetiese gedagte in opgesluit, skepping van nuwe vorme en ontwikkelingsfases. Stel 'n minimum aan die begin van die proses en maak die proses van ewolusie kreatief. Hierdie skeppingsbeginsel in die proses bring sintese en samehang en stel 'n organiese verband tussen die dinge wat in die ontwikkeling „emerge”. Die reële werklikheid is dan nie net 'n blote beginsel of 'n struktuur nie, of ook anders genoem „a disembodied soul or soulless mechanism” nie. Hier kom volgens Smuts die algemene *in* die besondere tot sy reg. Die universele ver-wesenlik homself in en deur die individuele liggame en feite. Hierdie ewolusie dan, met die organies-sinteties skeppende beginsel, druk die werklikheid uit nie as 'n blote ontvouing van wat reeds implisiet aanwesig is nie; dis die progressiewe formasie van wat werklik nuut is, alhoewel gebaseer op die oue en nie 'n blote her-rangskikking van samestellende dele sonder enige nuwe kenmerk in die „whole” nie. Boodin sê: „Our conception of evolution is that of the emergence of a scale of grades of organization under cosmic control”. Volgens hierdie opvatting van die ewolusieproses beteken lewe 'n nuwe krag van regulering en aanpassing, gees 'n nuwe krag van oriëntering, denke 'n nuwe krag van organisasie, wat uitgroeit uit kondisies wat hulle weer op hulle beurt, wanneer hulle in die ontwikkelingsproses verskyn, bou en modifiseer langs weë en op 'n wyse wat nie tevore moontlik was nie. So is b.v. „mind no mere continuation and development of the organic process, but largely a fresh experiment in the Universe”.

(b) „Wholeness” (Holisme).

Beide Smuts en Boodin lê besondere nadruk op die begrip van „whole” as die *sintetiese*, saamvattende beginsel van die hele

kosmos. Hulle sien altwee in die „whole” die sintese van die geheel en die deel, van die universele en die besondere, van die teleologiese en meganiese, die kontinue en diskontinue. Die verskil by hierdie twee denkers is alleenlik dit: Smuts aksentueer die deel in die geheel, Boodin die geheel as insluitende die dele, en verder ook wat die onderlinge wisselwerking betref, stel Smuts die wisselwerking afhanklik van „wholeness”, — terwyl Boodin „wholeness” afhanklik stel van „Cosmic control” of „interaction”. Smuts sê dat „Holism” die naam is om aan te dui die fundamentele faktor werksaam in die skepping van „whole” in die uniwersum. So is elke organisme ’n geheel, b.v. plant, dier, met ’n eie aard met ’n sekere mate van selfbepaling. „Wholes are basic to the character of the Universe, in Holism is the ultimate principle of the Universe”. Holism los al die heterogene konsepsies van materie, lewe en gees op, en dan kristalliseer daaruit homogene vorme. — Die vlak wat kontinuïteit bied vir die ontwikkeling, is die „whole-field” — so ’n organiese „field” is ’n kontinue wat alle verlede bevat en wat nog werksaam is om die hede en toekoms te beïnvloed. Boodin erken die „emergence” van nuuthede, maar in teëstelling tot die materialisme loop hierdie gebeure af en beweeg hulle binne „wholes” en bestaan hulle binne ’n universele geheel. Die struktuur in die besondere gevalle verskyn onder die leiding van die „whole”. Binne die geheel is die materiële orde deel van die lewende orde, en die lewende orde deel van die geestelike orde. By Smuts en Boodin is daar die opvatting dat daar ’n kwaliteit van die geheel teenwoordig is in al die dele, en dis hierdie kwaliteit van die geheel wat ’n klip meer maak as net ’n klip as samestelling uit sekere bestanddele, en so ook ’n mens meer maak as ’n mens, bestaande uit bepaalde liggaamsdele en sielfunksies.

(c) *Die Dinamiese:*

Boodin beweer dat daar ’n goddelike stroom van energie is wat gaan deur ruimte en tyd en ’n hoeveelheid energie oordra op stof, wat materie, lewe en gees deurtrek. Die onderlinge verwekking van dele binne die kosmiese geheel, fisiologies en sosiaal is deur middel van energie-vorme wat deel vir deel beïnvloed. Dis nie gewone energie, maar die besondere energie wat vorm aanbring. Smuts neem ook die begrip van die dinamiese as grondleggend en dus essensieel vir hierdie sinteties gekarakteriseerde filosofie. „Wholeness is the most characteristic expression of the nature of the Universe in its forward movement in time,” en verder „Holism is the inner driving force behind that process, it is the motive force behind evolution.” „We live in a world of flux, transition, trans-

formation'' (Boodin). Hierdie dinamiese beginsel is die bepaler van die uniwersum sodanig dat deur hierdie beginsel as „inner force'' (Smuts) of as „energy-pattern'' (Boodin) die kosmos as 'n geheel ontwikkel. Hierteenoor staan die wysbegeerte van Bradley en Bosanquet. Hulle „absolute'' is 'n statiese totaliteit, logiese stabiliteit en saamvattende harmonie wat as insluitende eenheid in sy statiese vorm opneem al die verskeidenhede van kleur, beweging en „finite selves''. Smuts druk dit so uit: Die meganistiese en statiese alles apart houdende beginsel is oorskadu deur die sinteties-holistiese dinamiese skeppingsbeginsel.

(d) *Adaptasie en omgewing:*

Veral in die filosofie van Boodin speel hierdie begrippe 'n besonder groot rol. Hulle is essensieel en fundamenteel nodig in die verklaring van die kosmos in sy sintetiese eenheid en „wholeness''. Smuts sê dat om die volle verklaring van enigiets te hê, ons die iets moet sien in sy „reference'' tot die tendens na sintese of „wholeness'' met sy begeleiding van nuwe kwaliteite en ontwikkelingsfasies van bestaan. Sal die kosmiese ewolusie werklikheidsgetrou wees, dan moet daar wees 'n verskeidenheid van energievlakke en hulle moet in wisselwerking met en in betrekking tot mekaar staan, sodat daar ook sal wees onderlinge inwerking. Verder, oorsaak en gevolg dek nie altyd tenvolle mekaar nie, daar is nog 'n ander beginsel nodig en dit is omgewing. „The environment must ultimately furnish the impetus to advance and suggest the pattern'' (Boodin). Daar is dus preference'' deur die hele proses heen. „We must recognize degrees of plasticity of selective adaptation all the way from the electron to man.'' Adaptasie en omgewing — hierdie twee begrippe bepaal verder die filosofie van Smuts en Boodin as filosofie van sintese. Materie, lewe en so ook gees staan nie los van die omgewing nie, nee daar is onderling relasie en kontrole. Niks in die kosmos bestaan sonder verband nie — dinge is nie kopieë van tevore bestaande verband nie, nee, dinge is geskep in die verband. Beide die menslike organisme, fisies en psigies, en die omgewing is sinteties verbind in die ervaring.

(e) Hoewel beide Boodin en Smuts verteenwoordigers is van die filosofie van sintese, verskil die twee groot denkers tog in die finale afronding van hulle sisteme. Boodin is baie sterk beïnvloed deur die Griekse filosofie en veral deur die kosmologie van Plato as synde teleologies teenoor die meganistiese opvattinge van Demokritus. Boodin maak die onderskeiding van ideële en reële. En om die twee te versoen nl. idee en verskyning is nodig die ewolusieproses — en namate die reële hom aanpas by die ideële, na die mate

styg die werklikheid van die verskyninge en na die mate is hulle kompleter en volmaakter. Die vorm wat leiding gee staan bo-aan. Nie só dat die vorm inhoudloos moet wees nie. Die vormgewende persoon of saak is die „cosmic genius”. Deur die proses van realisasie en adaptasie aan die een kant en deur die leiding van die „cosmic control” aan die ander kant ontplooi die kosmos tot ’n staat van volmaaktheid. Presies die teleologiese kosmologie van Plato met sy „cosmic creative genius” (Demiurg) met die „noes” as koördinerende beginsel. Boodin rond sy sisteem af met die begrip van God of wat hy noem: „cosmic genius” — „which is the mainspring of the upward cosmic nicus from lower to higher levels”. „This cosmic control does not evolve, but everything evolves within it.” Dus is dit ’n absolute kontinuum. God is die geestelike „field” waarin alles leef en beweeg; die vlak wat aan die kosmiese proses leiding gee. Die sintese van die filosofie van Boodin lê dan eintlik daarin dat al die verskynsels in die kosmos, al die dinge in die wêreld, dele is, wat hoewel hulle selfstandig bestaan tog hulle volle realiteit ontvang in hulle verhouding tot die geheel en hierdie geheel neem by Boodin die vorm aan van ’n kosmiese kontroleur of genie.

Smuts sien in die geheel die deel raak en in die deel die geheel. Die algemene is vir hom geopenbaar in die besondere. Boodin verdedig die filosofie van Plato, Smuts se filosofie vertoon o.i. die gedagtes van die filosofie van Aristoteles. By Smuts is universaliteit en individualiteit komplimentêr. Holisme verenig die veelheid in die eenheid, in die individu. ’n Geïndividualiseerde „whole” of „soul” is die hoogsontwikkeldende vorm en dit ken geen bande nie. Om hierdie afronding te bereik het Smuts gebruik gemaak van twee beginsels nl. indeterminisme en holisme. Beide is primêr. Hiervolgens is ewolusie dan ’n klimmende serie van „wholes”, waarin die mens die hoogste, die mees gekompliseerde maar ook die mees geïndividualiseerde is. Hierdie proses van ewolusie mond uiteindelik uit in die persoonlikheid.

Wat die begrip God is vir Boodin, dit is die begrip van die persoonlikheid vir Smuts. Persoonlikheid is die hoogste beliggaming van holisme beide in sy individuele en universele tendense, dis die finale sintese van alle werkende faktore. Dis ’n kreatiewe sintese, waarin die vroeëre materiaal organies fisies ingesluit is met ’n nuwe „emergence” van holisme. Die probleem van die persoonlikheid is die probleem, waarin al die ander probleme kulmineer. Smuts sê: „Personality is the most real of all the reals, the latest and fullest expression of the supreme reality which gives reality to all other reals.” Verder, „it is a new whole of the prior wholes”. Persoonlikheid is materie, lewe en gees saamgevoeg en verbind, en tog is dit iets nuuts en meer as hulle almal saam.

Boodin beklemtoon die vorm (God finalitêr) en Smuts beklemtoon die individu, die persoon wat in die ewolusieproses „emerge” as die hoogste.

(f) Die sintetiese karakter van die teorie van Smuts en Boodin: Teoreties speel ervaring die groot rol in hierdie filosofie van sintese. Dis duidelik volgens die opvattinge van Boodin en Smuts dat en God as die hoogste en die persoonlikheid as die mees gekompliseerde maar ook mees geïndividualiseerde in die kosmos, in die dinge en in die ontwikkelingsfasies lewe en rigting aangee deur hulle uitlewing of ervaring. Leighton druk dit só uit: hoe meer individualiteit, hoe ryker, des te omvattender en harmonies die aktiwiteite en ervarings van die „selves”. Smuts sê: Deur die leer van holisme is die menslike subjek geplaas op ’n nuwe oriënteringssentrum. Boodin sê: Ons begin waar ons ons bevind in die menslike gebeure en gaan van daaruit verder totdat die goddelike lig deurbreek in ons siele; en verder, die menslike ervaring is ryk — ons lewe in ’n wesensrelasie tot die kosmos en maak deel uit van die dinamiese „wholeness” van dinge.

C. KRITIEK:

Daar is baie om generaal Smuts en Prof. Boodin mee te krediteer wat betref hulle filosofiese beskouinge. Elkeen het op ’n nuwe wyse sy kosmologie opgestel met die kenmerkende beginsel van sintese as grondslag. Om die dinge in die kosmos en hulle verband en struktuur, en hulle individualiteit maar ook uniwersaliteit te sien, beteken baie vir die wysbegeerte.

(a) *Verwarring van begrippe:*

(1) Ewolusie: Oor hierdie begrip is daar duisend en een opvattinge, afgesien nog van die toepassing van die beginsel van ewolusie op soveel gebiede van die wetenskap. Dis, soos Schiller dit uitdruk: Soos grassaad wat oor die hele wêreld versprei lê en nou ontkiem en orals opkom. Ewolusie is ’n uitstekende begrip om die realiteit van groei vas te stel, maar dis tog bloot vormlik en uiters gebrekkig as ’n verklaringswyse.

(2) Skepping: By die holiste en sintese-filosowe word die begrip gebruik in die sin van voortbringende iets, wat aanwesig was in die voorafgaande ontwikkelingsfasies, maar iets, wat ook weer nuut is. Is dit nie bloot hipotese nie? Hoe hang hierdie begrip nie in die lug nie? En, hoe swak vergelyk dit nie by, en hoe inhoudloos staan dit nie teenoor die begrip van skepping volgens die Skrif nie? Die gebruik van die woord by beide denkers is baie kunsmatig.

(3) *Holisme*: Generaal Smuts het ernstige besware teen ander benaminge in die filosofie, en wat van sy eie? J. M. Robertson sê dat Smuts met reg te velde trek teen benaminge in die moderne wetenskaplike denke, woorde soos „meganies” en „meganistiese” om biologiese en kosmiese prosesse aan te dui, en tog kulmineer sy eie filosofie in die „hypostatizing of names” — want wat beteken „whole”, „a whole”, „the whole”? Dieselfde geld by Boodin. Verder hipostaseer Smuts „whole” tot „holism” en spreek daarvan as ’n werklike beginsel, ’n krag, die regerende krag in die uniwers. McDougall kritiseer Smuts só: Holism beginnende as ’n woord wat ’n empiriese generalisasie bevat, word ’n begrip en dan gehipostaseer as ’n „operative factor, evolves into a teleological agent”, wat interaksie het met meganistiese faktore en die meganistiese faktore domineer hoe verder die ontwikkelingsdrama afspeel totdat dit eindelijk die plek inneem van die rede en verhef word byna tot ’n God. Dus het ons onder hierdie sintetiese begrip van holisme alles ingesluit. „Holism begins as a descriptive word, becomes a concept, then a concept that is at work in all natural processes and finally a teleological governing agent to which all order and evolution are due.”

So ook by Boodin is dit uiters moeilik om te verstaan wat beteken b.v. die begrippe „cosmic religion”, „whole”, „energy-pattern”, „energy-complex” „energy field” „energy-levels”. Stout sê hiervan „that purple passages make rather to frequent intrusions into the argument all through, so that where we urgently need cold analysis and definition we may be fobbed off with metaphor and a rather theatrical diction, which fail to be impressive.”

Kortom, hierdie begrippe by beide denkers is die moeilike taak opgelê om te veel gedagtes te dra en bied dus opening tot verwarring. Die sintese-element is so sterk dat die besondere en die vereiste analitiese en gespesifiseerde verlore gaan.

(b) Terwyl hierdie verhandeling geskrywe is om die filosofie van Smuts en Boodin te sien in die lig van versoeningsfilosofie, sal dit ons te ver afvoer om b.v. ook te wys op die analogie tussen, maar ook die verskil van, die ontwikkelingsfasies in die sisteem van Boodin en die wetssfeer in die stelsel van Vollenhoven en Dooyeweerd.

Nog net hierdie prinsipiële onderskeiding: Die alles-beheersende vraag wat aan elke wysbegeerte gestel word is: Bestaan daar ’n grens tussen God en die geskapene? By die twee denkers het ons versoeningsfilosofie. M.i. sou ons Boodin kan bestempel as ’n panenteïs en Smuts as ’n partiel-teïs. Beide erken dat daar ’n grens

is, maar eintlik is die skeiding relatief. Die godsbegrip van Boodin vorm 'n deel van sy wêreldbeskouing. Die opvatting oor die grens tussen God en die geskapene is baie vaag. Hy neig oor na Monisme en erken slegs 'n graduele verskil tussen God en mens. Smuts met die nadruk wat hy lê op die deel in die geheel, individualiteit teenoor uniwersaliteit neig oor na dualisme, hoewel hy per slot van sake ook maar 'n graduele verskil erken tussen die kosmos en die hoogste persoonlikheid. Hierdeur beskou hy 'n deel van die kosmos tog ook weer as goddelik. Hierdie versoeningslewe wat aan die een kant alles beskou as bestaande in God (Boodin) en aan die ander kant 'n deel van die kosmos verhef tot die goddelike of dit nou meer monisties of meer dualisties opgestel is, verskil radikaal van 'n Calvinistiese of teïstiese wysbegeerte. Op die oog lyk die verskil klein — maar in die aard van die saak is dit 'n hemelsbreë. Om net te noem die verskil oor die opvatting van die verhouding van God en kosmos, sulke beginsels soos Openbaring, skepping en skepping-ordinansies wat 'n teïstiese wysbegeerte onvoorwaardelik eie is.

Ventersdorp.

J. M. DE WET.
